

DOI: 10.18559/SOEP.2016.6.8

Marzena Walaszek

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Nauk Geograficznych
i Geologicznych, Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki
Przestrzennej
marwal@amu.edu.pl

**ZASIĘG ODDZIAŁYWANIA SZKOLNICTWA
PONADGIMNAZJALNEGO NA PRZYKŁADZIE
MIASTA POZNANIA**

Streszczenie: Celem artykułu było zaprezentowanie wyników badań przestrzennego oddziaływania placówek szkolnictwa ponadgimnazjalnego w Poznaniu oraz ukazanie możliwości wykorzystania tego typu badań w procedurze delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych. Badanie zostało przeprowadzone w 2013 roku przez Centrum Badań Metropolitalnych UAM w Poznaniu w 60 szkołach ponadgimnazjalnych samorządowych i 3 szkołach ponadgimnazjalnych niesamorządowych, dzięki czemu uzyskano wysoką próbę badawczą. Wyniki badań stanowią cenny materiał poznawczy dotyczący terytorialnego pochodzenia uczniów, a kierunki i natężenie dojazdów do szkół odzwierciedlają rangę i znaczenie ośrodka miejskiego.

Słowa kluczowe: szkolnictwo ponadgimnazjalne, terytorialne pochodzenie uczniów, miejski obszar funkcjonalny.

Klasyfikacja JEL: I21.

**SPATIAL RANGE OF SECONDARY EDUCATION
ON THE EXAMPLE OF POZNAN**

Abstract: The aim of this article is to present the results of studies of the spatial range of secondary schools in Poznań and the possibility of using this type of research in the procedure of delimitation of urban functional areas. The survey was conducted in 2013 by the Center for Metropolitan Research of Adam Mickiewicz

University in Poznań, in 60 public and 3 private secondary schools, which contributed to a high research sample. The results of the study are a valuable source of information about the territorial origin of secondary school students, and the direction and intensity of commuting to schools reflects the importance and significance of an urban center.

Keywords: secondary schools, territorial origin of secondary school students, urban functional area.

Wstęp

Dojazdy do szkół są ważnym elementem powiązań przestrzenno-funkcjonalnych, a ich rozmiar i kierunki zależą od wielkości ośrodka szkolnictwa średniego [Plaza 2012]. Dostępność przestrzenna szkolnictwa jest jednym z czynników wpływających na poziom wykształcenia ludności [Guzik 2003]. Dostępność przestrzenna, czasowa i ekonomiczna¹ wpływają na zadowolenie mieszkańców z usług edukacyjnych, a przede wszystkim warunkują możliwość skorzystania z nich.

W świetle teorii W. Christallera [1933] miasta są ośrodkami centralnymi nie ze względu na położenie centralne, ale dlatego, że pełnią one funkcje centralne. Funkcje tego rodzaju obejmują działalności o znaczeniu ponadlokalnym, a zaliczyć do nich można m.in.: handel, usługi kulturalne, oświatowe, zdrowotne, finansowe, a także niektóre działy przemysłu. Zgodnie z teorią miejsc centralnych, miasto jest centrum funkcjonalnym zaplecza i kształtuje to zaplecze w istotny sposób. Miasto wykonuje w stosunku do swego otoczenia funkcje centralne, wpływając na wytwarzanie się na zapleczu więzi gospodarczych, społecznych i kulturowych [Maik 1992].

Delimitacja obszarów metropolitalnych w Polsce jest wyrazem zmiany paradygmatu planowania przestrzennego kraju, a więc odejściem od planowania sektorowego na rzecz planowania terytorialnego. Dokumentem, który wyznacza najważniejsze cele rozwojowe kraju na najbliższe 15 lat, jest Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030). Zasadniczym celem aktualnej polityki rozwoju przestrzennego kraju jest wzmocnienie rozwoju tych obszarów, które są głównymi miejscami koncentracji ludności i ich aktywności społeczno-gospodarczych, a zatem posiadają naj-

¹ Pojęcie dostępności przestrzennej, ekonomicznej i czasowej jest związane z możliwością skorzystania z oferty edukacyjnej. Według Koźlak [2012] pojęcie dostępności odnoszone jest do stopnia łatwości, w jakim mieszkańcy danego obszaru uzyskują dostęp do zatrudnienia, edukacji, służby zdrowia, sklepów, rozrywki, społecznych lub innych rodzajów działalności.

silniejsze endogeniczne potencjały rozwoju. Takimi obszarami są obszary metropolitalne, które w KPZK 2030 określono mianem obszarów funkcjonalnych. Specjalnie wyodrębnioną w KPZK 2030 kategorią tych obszarów są obszary funkcjonalne ośrodków wojewódzkich, w tym metropolitalnych, które charakteryzują się m.in.: dużym potencjałem gospodarczym, szeroką ofertą usług wyższego rzędu, znaczną zewnętrzną atrakcyjnością turystyczną oraz wysokim stopniem rozwoju nauki i innowacji.

Zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, obszar metropolitalny to „obszar wielkiego miasta oraz powiązanego z nim funkcjonalnie bezpośredniego otoczenia, ustalony w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju”. Dla obszaru metropolitalnego uchwała się plan zagospodarowania przestrzennego jako część planu zagospodarowania przestrzennego województwa [Ustawa z dnia 27 marca 2003 r., art. 38]. Za uchwalenie ww. planu odpowiadają organy samorządu województwa, planowanie metropolitalne jest zatem elementem planowania regionalnego.

Delimitacja poznańskiego obszaru metropolitalnego przeprowadzona została w 2006 roku przez Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego w Poznaniu (WBPP) przy zastosowaniu zróżnicowanych wskaźników społeczno-gospodarczych oraz uwzględnieniu dostępności komunikacyjnej oraz środowiska przyrodniczego. Wyznaczony przez WBPP Poznański Obszar Metropolitalny objął swym zasięgiem miasto centralne – Poznań i 45 gmin. W 2013 roku Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego opracowało dokument „Zasady i kryteria wyznaczania obszarów funkcjonalnych w województwie wielkopolskim”. W dokumencie tym kryteria delimitacji zostały poszerzone o wskaźniki funkcjonalne, odzwierciedlające realne przepływy ludności ze strefy podmiejskiej w kierunku miasta centralnego (dojazdy do pracy). W delimitacji poznańskiego obszaru metropolitalnego, opracowanej przez WBPP, dojazdy do placówek edukacyjnych nie zostały uwzględnione. Należy również podkreślić, że podstawowe wskaźniki delimitacji obszarów funkcjonalnych zostały wskazane w dokumencie „Kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich” opracowanym przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (MRR) w 2013 roku (m.in. liczba wyjeżdżających do pracy najmniej do rdzenia miejskiego obszaru funkcjonalnego na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym powyżej 50, liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców jako stosunek do średniej wojewódzkiej powyżej 75%). Dobór wskaźników delimitacji obszarów funkcjonalnych jest w praktyce dowolny, co oznacza, że mogą być uwzględniane także inne

wskaźniki. Za szczególnie cenne należy uznać wskaźniki dotyczące relacji zaplecza z miastem centralnym, które nie są przedmiotem badań statystyki publicznej. Do tego typu wskaźników należy zaliczyć m.in. dojazdy ludności do usług zlokalizowanych w mieście centralnym (w tym do usług publicznych: edukacyjnych i zdrowotnych).

Badania terytorialnego pochodzenia uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych niewątpliwie odzwierciedlają relacje funkcjonalne pomiędzy miastem centralnym a jego zapleczem. Ponadlokalne zasięgi oddziaływania szkolnictwa najdogodniej jest badać na przykładzie szkół ponadgimnazjalnych. Szkolnictwo ponadgimnazjalne to usługa wyższego rzędu, a placówki szkolne są mniej licznie rozmieszczone w przestrzeni niż szkoły podstawowe czy gimnazja, co powoduje zjawisko zwiększonej mobilności uczniów, czyli codziennych dojazdów do tych szkół nawet z odległości kilkudziesięciu kilometrów. Lokalizacja szkół średnich przeważnie w ośrodkach rangi powiatowej powoduje, że ich zasięg jest często ponadgminny, a nawet ponadpowiatowy.

W Polsce badania dotyczące zasięgów oddziaływań szkół są w ostatnich latach przedmiotem ekspertyz sporządzanych na zlecenie organów samorządowych lub rządowych. Należałoby tutaj wymienić m.in. prace badawcze Guzika [2003], Bajerskiego [2011], Plazy [2012], Walaszek [2012] i Bula [2013] czy ekspertyzę Śleszyńskiego, Czapiewskiego i Kozaka [2011], a także Analizę powiązań funkcjonalnych na obszarze województwa śląskiego [2012] opracowaną przez Regionalne Centrum Analiz Strategicznych.

Badania oddziaływania szkolnictwa ponadgimnazjalnego, obok badań dojazdów do pracy, znajdują zastosowanie w określaniu stref oddziaływań ośrodków miejskich, w tym zasięgów obszarów metropolitalnych. Obszary metropolitalne w Polsce zostały wyznaczone w Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, choć decyzję o ich ostatecznym kształcie pozostawiono samorządom województw (na podstawie własnych badań i analiz samorząd województwa może określać zasięg miejskich obszarów funkcjonalnych – metropolitalnych, ale również regionalnych czy subregionalnych). Przykładem badań dojazdów do szkół ponadgimnazjalnych, wykonanych na potrzeby delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych, są m.in. badania dotyczące Inowrocławia, Grudziądza i Włocławka, opracowane dla Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego przez Centrum Badań Metropolitalnych UAM w Poznaniu [*Określenie specyfiki* 2013].

Zaprezentowane w niniejszym artykule badania dojazdów do szkół ponadgimnazjalnych miasta Poznania zostały wykonane na potrzeby delimitacji miejskiego obszaru funkcjonalnego przez Centrum Badań Metropolitalnych UAM w Poznaniu.

talnych UAM w Poznaniu na zlecenie Stowarzyszenia Metropolia Poznań, i stanowiły jedno z wielu kryteriów, na podstawie których wyodrębniona została strefa silnych i słabszych oddziaływań okolicznych gmin z miastem Poznań [Delimitacja 2014]. Jak już zasygnalizowano, delimitacja Poznańskiego Obszaru Metropolitalnego została również wykonana w 2006 roku przez Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego w Poznaniu, choć nie uwzględniła ona badań zasięgów oddziaływań szkolnictwa ponadgimnazjalnego [Delimitacja 2006].

1. Podmiot, źródła i metody badań

Badaniem objęto szkoły ponadgimnazjalne samorządowe i niesamorządowe dla młodzieży, bez szkół specjalnych i bez szkół dla dorosłych. Aktualna baza teledadresowa szkół wraz z danymi dotyczącymi liczby uczniów w poszczególnych szkołach ponadgimnazjalnych została udostępniona przez Wydział Oświaty Urzędu Miasta Poznania wg stanu na dzień 30 września 2013 roku na podstawie danych z Systemu Informacji Oświatowej. Baza zawierała m.in. dane dotyczące liczby uczniów i oddziałów szkolnych w szkołach ponadgimnazjalnych dla młodzieży: samorządowych (61 szkół) i niesamorządowych (21 szkół).

Badanie przeprowadzono w dwóch etapach, drogą bezpośrednią, poprzez skierowanie do dyrekcji szkół ankiet dotyczących miejsc zamieszkania uczniów pozamiejscowych (spoza Poznania). Na pierwszym etapie badania, który trwał od 30 października do 15 listopada 2013 roku, uzyskano zwrot ankiet na poziomie 75% wszystkich szkół ponadgimnazjalnych. W dniu 20 listopada 2013 roku ponowiono prośbę o udział szkół w badaniu i uzyskano kolejne brakujące ankiety. Ostatecznie w badaniu udział wzięło 60 szkół ponadgimnazjalnych samorządowych oraz trzy niesamorządowe (trzy licea). Badaniem objęto 19 592 uczniów samorządowych szkół ponadgimnazjalnych dla młodzieży, co stanowiło 98,4% wszystkich uczniów szkół tego typu w Poznaniu, oraz 263 uczniów niesamorządowych szkół ponadgimnazjalnych kształcących się w trybie dziennym, co stanowiło 12,9% uczniów (a więc ogółem 19 855 uczniów). Wśród ogólnej liczby 19 855 uczniów objętych badaniem, 9128 stanowili uczniowie pozamiejscowi (46%). Jak wykazało badanie, prawie połowa wszystkich uczniów kształcących się w szkołach ponadgimnazjalnych w Poznaniu w roku szkolnym 2013/2014 dojeżdżała spoza Poznania.

Jak już zasygnalizowano, badaniem objęto też niesamorządowe szkoły ponadgimnazjalne dla młodzieży, chcąc uzyskać jak najszerszą perspektywę

badania. W szkołach tego typu w Poznaniu w roku szkolnym 2013/2014 naukę rozpoczęło 2030 uczniów w 21 placówkach. Spośród tych szkół, w badaniu udział wzięły trzy szkoły ponadgimnazjalne prowadzone przez instytucje niesamorządowe (Publiczne Salezjańskie Liceum Ogólnokształcące w Poznaniu im. bł. Piątki Poznańskiej z 60 uczniami, Liceum Akademickie Da Vinci przy Wyższej Szkole Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa z 29 uczniami i Liceum Ogólnokształcące Sióstr Urszulanek Unii Rzymskiej ze 174 uczniami). Uzyskanie większej próby wśród uczniów kształcących się w szkołach niesamorządowych okazało się niemożliwe ze względu na niski zwrot ankiet z tych szkół, co argumentowano przede wszystkim zbyt dużą czasochłonnością sporządzenia takiego zestawienia.

Udział w badaniu znacznej większości szkół ponadgimnazjalnych samorządowych i trzech szkół niesamorządowych pozwolił na opracowanie niezwykle cennego materiału badawczego. Warto podkreślić, że zebrane dane dotyczące miejsca zamieszkania uczniów pozamiejscowych są aktualne (pozyskane zostały na rok szkolny 2013/2014). Dane dotyczące dojazdów do szkół ponadgimnazjalnych w Poznaniu analizowano w granicach województwa wielkopolskiego. Uznano, zgodnie z sugestiami dyrekcji szkół, że uczniowie spoza tego województwa zamieszkują w internatach i bursach bądź na stancjach, dlatego nie stanowią grupy uczniów dojeżdżających do szkół codziennie.

Analiza zebranych danych dotyczących liczby uczniów dojeżdżających do szkół ponadgimnazjalnych do Poznania pozwoliła na określenie kryteriów delimitacji strefy o silnym oddziaływaniu szkolnictwa ponadgimnazjalnego i strefy słabszych powiązań (tabela 1).

Tabela 1. Kryteria delimitacji

Kryterium	Strefa o silnym oddziaływaniu szkolnictwa	Strefa o słabszych powiązaniach w dojazdach do szkół
Liczba uczniów dojeżdżających do miasta	≥ 100 uczniów	50–99 uczniów
Udział uczniów dojeżdżających z danej gminy w grupie młodzieży w wieku 16–19 lat	≥ 25%	5–24%

Kryteria przyjęte w tabeli są logiczne i poparte szczegółową analizą materiału badawczego, z którego wynika, że pewne gminy wyraźnie „odstają” pod względem wartości liczbowych od pozostałych. Uznano, że gminy

cechujące się liczbą uczniów dojeżdżających poniżej 50 osób oraz odsetkiem uczniów dojeżdżających z danej gminy poniżej 5% to gminy, których powiązania ze szkolnictwem ponadgimnazjalnym w Poznaniu są bardzo słabe. Przemawia za tym fakt, że wielu z tych uczniów, co wielokrotnie sygnalizowały placówki szkolne w trakcie badania, zamieszkuje w bursach przyszkolnych, dlatego nie można ich uznać za codziennie dojeżdżających do szkół z miejscowości, w których są na stałe zameldowani.

2. Stan szkolnictwa ponadgimnazjalnego w Poznaniu

W Poznaniu w roku szkolnym 2012/2013 zlokalizowanych było 77 szkół ponadgimnazjalnych dla młodzieży, w których kształciło się 18 967 uczniów. Liczba uczniów tych szkół znacznie przewyższyła liczbę osób w wieku 16–19 lat zamieszkujących Poznań, co oznacza, że miasto Poznań cechuje silnie rozwinięta funkcja edukacyjna. Ze względu na duże oddziaływanie Poznania w zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego należy uznać, że jest to ważna funkcja subregionalna, która wpływa na rozwój potencjałów aglomeracji poznańskiej, m.in. na wysokie wykształcenie społeczeństwa, stanowi zaplecze dla kształcenia wykwalifikowanych pracowników, jest miejscem pracy dla osób zatrudnionych w sektorze oświaty. Miasto Poznań przyciąga uczniów z innych miejscowości, co już samo w sobie jest czynnikiem pozytywnie kształtującym kapitał społeczny miasta (wysokie wykształcenie i kwalifikacje) oraz lokalny i ponadlokalny rynek pracy.

W roku szkolnym 2013/2014 spośród wszystkich typów szkół ponadgimnazjalnych w Poznaniu najliczniej reprezentowane były licea ogólnokształcące (31 szkół), działające jako jednostki samodzielne lub w zespołach szkół ogólnokształcących bądź zawodowych. Licea ogólnokształcące były najchętniej wybierane przez młodzież – kształciło się w nich 11 643 uczniów, co stanowiło 58,5% uczniów szkół samorządowych ponadgimnazjalnych dla młodzieży.

W zespołach szkół zawodowych w roku szkolnym 2013/2014 funkcjonowało 10 liceów ogólnokształcących dla młodzieży, w których naukę pobierało 1674 uczniów, w 62 oddziałach szkolnych (średnio 27 uczniów na oddział szkolny). Dodatkowo w Poznaniu funkcjonowało 10 liceów, które prowadziły kształcenie jako jednostki samodzielne, niewchodzące w skład zespołu szkół zawodowych. W roku szkolnym 2013/2014 uczęszczało do nich 5421 uczniów w 186 oddziałach szkolnych (średnio 29 uczniów na oddział szkolny). Ponadto w roku szkolnym 2013/2014 prowadzono kształ-

cenie w 11 liceach ogólnokształcących w ramach zespołów szkół ogólnokształcących, w których naukę pobierało 4548 uczniów w 160 oddziałach szkolnych (29 uczniów na oddział).

W zespołach szkół zawodowych funkcjonowało 19 techników dla młodzieży, w których w 266 oddziałach naukę pobierało 6808 uczniów. W Poznaniu w roku szkolnym 2013/2014 uruchomiono kształcenie w 9 zasadniczych szkołach zawodowych, w których naukę podjęło 1316 uczniów w 51 oddziałach szkolnych (średnio 26 uczniów na oddział szkolny). Ogółem w roku szkolnym 2013/2014 w szkołach ponadgimnazjalnych samorządowych dla młodzieży w Poznaniu kształciło się 19 906 uczniów w 731 oddziałach szkolnych (średnio 26 uczniów na oddział szkolny) – por. tabela 2.

Tabela 2. Charakterystyka samorządowych i niesamorządowych szkół ponadgimnazjalnych w Poznaniu w roku szkolnym 2013/2014

Typ szkoły	Liczba szkół	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Średnia liczba uczniów na oddział
Licea ogólnokształcące w zespołach szkół zawodowych	10	1 674	62	27
Licea ogólnokształcące samodzielne	10	5 421	186	29
Licea ogólnokształcące w zespołach szkół ogólnokształcących	11	4 548	160	29
Ogółem licea ogólnokształcące	31	11 643	408	28
Licea profilowane w zespołach szkół zawodowych	2	139	6	23
Technika	19	6 808	266	26
Zasadnicze szkoły zawodowe	9	1 316	51	26
Ogółem szkoły ponadgimnazjalne samorządowe	61	19 906	731	26
Szkoły ponadgimnazjalne niesamorządowe	21	2030	b.d.	b.d.

Źródło: Na podstawie danych Wydziału Oświaty Urzędu Miasta Poznania (b.d. – brak danych).

3. Wielkość i kierunki dojazdów do szkół ponadgimnazjalnych

Jak wynika z przeprowadzonego badania, największa liczba uczniów w roku szkolnym 2013/2014 dojeżdżała do Poznania z gmin powiatu poznańskiego. Łącznie z tego terenu dojeżdżało 7378 uczniów, co stanowiło aż 80,8% wszystkich uczniów dojeżdżających.

Wśród gmin powiatu poznańskiego najwięcej uczniów w roku szkolnym 2013/2014 dojeżdżało z gminy miejskiej Luboń – aż 809 (rysunek 1). Drugą pozycję pod względem liczby uczniów dojeżdżających zajął Swarzędz z liczbą 709 uczniów. W przedziale 500–700 uczniów znalazły się gminy: Czerwonak (656), Tarnowo Podgórne (601), Komorniki (577), Mosina (537) oraz Dopiewo (534), a w przedziale 300–500 uczniów gminy: Pobiedziska (439), Kórnik (413), Suchy Las (405) oraz Stęszew (351). W przedziale 100–300 uczniów dojeżdżających znalazły się gminy: Rokietnica, Kostrzyn, Murowana Goślina, Buk, Kleszczewo, Puszczykowo, a także gminy spoza powiatu poznańskiego: Duszniki, Kaźmierz i Czempiń. W przedziale 50–99 uczniów znalazły się gminy: Oborniki, Szamotuły i Opalenica. W przedziale 10–49 uczniów dojeżdżających znalazło się 26 gmin. Należy uznać, że są to gminy, które wykazują bardzo słabe powiązania z miastem Poznaniem w zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego. Są to dojazdy sporadyczne i ze względu na znaczne odległości uczniowie często zamieszkują na stacjach lub w bursach szkolnych i nie podejmują migracji codziennych do szkół (tzw. wahadłowych) – por. tabela 3.

Kryterium udziału liczby uczniów dojeżdżających w grupie wiekowej 16–19 lat, jako odpowiadającej poziomowi kształcenia w szkole ponadgimnazjalnej, ukazuje, jaka część młodzieży zamieszkałej w danej gminie kształci się w Poznaniu. Pod tym względem wartością powyżej 60% cechowały się gminy: Komorniki (65,9%), Luboń (65,4%), Dopiewo (64,6%), Suchy Las (63,2%) oraz Tarnowo Podgórne (60,8%). W przedziale 50–60% znalazły się natomiast gminy: Czerwonak (56,3%), Kleszczewo (55,5%) oraz Stęszew (50%). Nieco mniejsze, ale również wysokie wartości przyjęły gminy: Rokietnica (48,8%), Pobiedziska (45,5%), Mosina (40,3%) oraz Kórnik (40,1%). W przedziale 30–40% znalazły się gminy: Puszczykowo (39,6%), Duszniki (36%), Kaźmierz (34,9%), Swarzędz (34,1%), Kostrzyn (31,5%) i Buk (30,4%) – por. rysunek 2.

Dojazdy uczniów do poznańskich szkół ponadgimnazjalnych wykazują głównie zasięg powiatowy, a liczba uczniów dojeżdżających zależy nie tylko od rangi szkoły, ale przede wszystkim od fizycznej odległości. Taki wynik badania jest także odzwierciedleniem organizacji przestrzennej szkolnictwa ponadgimnazjalnego, dla którego organem prowadzącym jest samorząd powiatowy.

Tabela 3. Liczba uczniów dojeżdżających i udział tych uczniów w grupie wiekowej 16–19 lat (w zestawieniu uwzględniono gminy powyżej 50 uczniów dojeżdżających)

Lp.	Gmina	Powiat	Liczba uczniów dojeżdżających do Poznania	Liczba osób w wieku 16–19 lat	Odsetek uczniów w wieku 16–19 lat dojeżdżających do Poznania
1	Luboń	poznański	809	1237	65,4
2	Swarzędz	poznański	709	2077	34,1
3	Czerwonak	poznański	656	1165	56,3
4	Tarnowo Podgórne	poznański	601	989	60,8
5	Komorniki	poznański	577	876	65,9
6	Mosina	poznański	537	1331	40,3
7	Dopiewo	poznański	534	826	64,6
8	Pobiedziska	poznański	439	964	45,5
9	Kórnik	poznański	413	1030	40,1
10	Suchy Las	poznański	405	641	63,2
11	Stęszew	poznański	351	702	50,0
12	Rokietnica	poznański	297	608	48,8
13	Kostrzyn Wielkopolski	poznański	274	869	31,5
14	Murowana Goślina	poznański	225	880	25,6
15	Buk	poznański	198	652	30,4
16	Kleszczewo	poznański	178	321	55,5
17	Puszczykowo	poznański	175	442	39,6
18	Duszniki	szamotulski	158	439	36,0
19	Kaźmierz	szamotulski	126	361	34,9
20	Czempiń	kościański	107	593	18,0
21	Oborniki	obornicki	96	1503	6,4
22	Szamotuły	szamotulski	89	1404	6,3
23	Opalenica	nowotomyski	50	787	6,4

Źródło: Na podstawie badań ankietowych.

Źródło: Na podstawie badań ankietowych

Odsetek liczby osób w grupie wiekowej 16–19 lat kształcących się w szkołach ponadgimnazjalnych Poznania jest związany z fizyczną odległością od tej szkoły (im większa odległość, tym mniejszy udział młodzieży kształcącej się w szkołach ponadgimnazjalnych w Poznaniu). W przypadku gmin, w których zlokalizowane są szkoły ponadgimnazjalne (np. w powiecie poznańskim: Swarzędz, Kórnik, Puszczykowo, Murowana Goślina), udział młodzieży w wieku 16–19 lat zamieszkałej w danej gminie w liczbie uczniów dojeżdżających do szkół ponadgimnazjalnych w Poznaniu jest mniejszy niż w gminach, w których szkół tego typu nie ma.

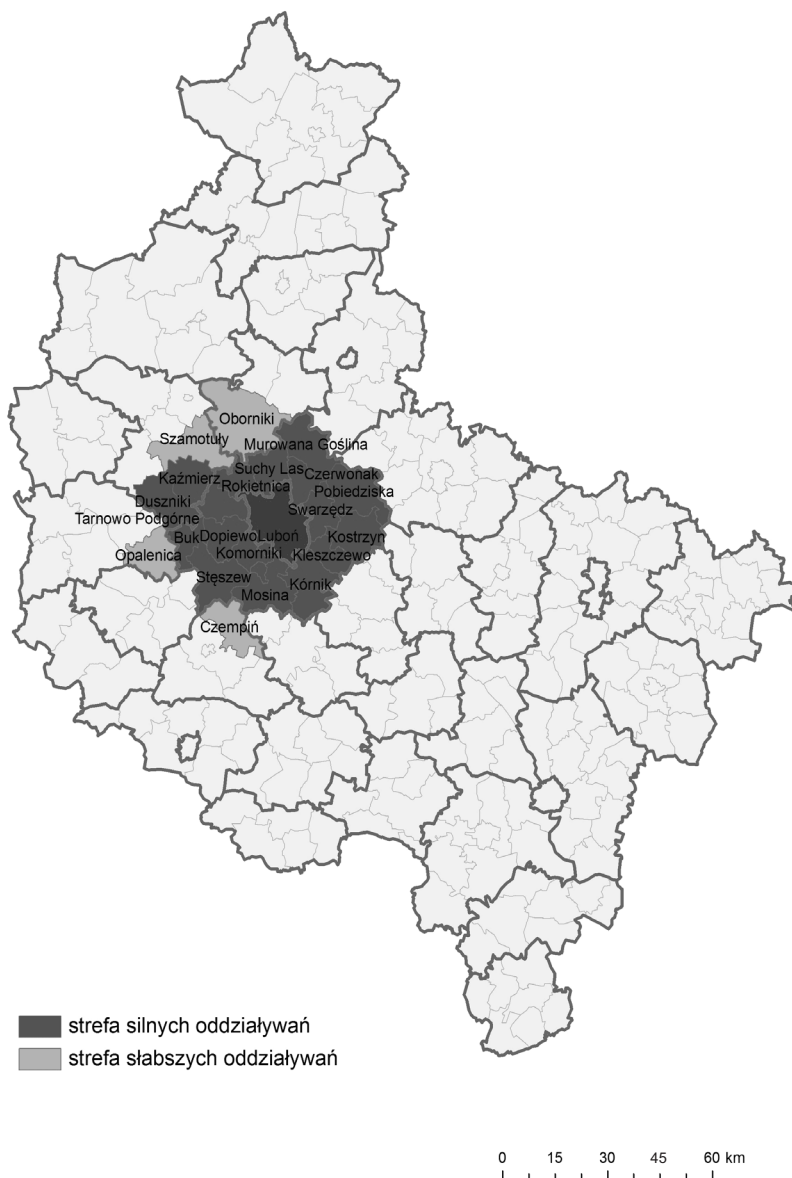
Największym udziałem w dojazdach do szkół charakteryzują się gminy północno-zachodniego i wschodniego pierścienia, a więc te, w których szkoły ponadgimnazjalne nie funkcjonują (Komorniki, Luboń, Dopiewo, Suchy Las, Tarnowo Podgórne, Kleszczewo, Stęszew – 50–66%). Są to również gminy, w których w ostatnich latach proces suburbanizacji był najbardziej intensywny. Na kolejnych pozycjach znalazły się na przykład gminy: Mosina, Kórnik, Puszczykowo, Swarzędz, a więc te, w których znajdują się szkoły ponadgimnazjalne, ale mimo to udział osób w wieku 16–19 lat kształcących się w szkołach ponadgimnazjalnych w Poznaniu jest wysoki (to ok. 1/3 osób w wieku 16–19 lat zamieszkującej w tych gminach).

4. Strefy dojazdów do szkół

Biorąc pod uwagę przyjęte w opracowaniu kryteria delimitacji, wyodrębniono strefy (gminy) silnych i słabszych powiązań w zakresie dojazdów do szkół ponadgimnazjalnych Poznania (rysunek 3).

Do strefy o silnych powiązaniach w zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego zaliczono 19 gmin: 17 gmin powiatu poznańskiego (Luboń, Swarzędz, Czerwonak, Tarnowo Podgórne, Komorniki, Mosina, Dopiewo, Pobiedziska, Kórnik, Suchy Las, Stęszew, Rokietnica, Kostrzyn, Murowana Goślina, Buk, Kleszczewo, Puszczykowo) i dwie gminy z powiatu szamotulskiego (Duszniki i Kaźmierz). Gmina Czempin, pomimo bezwzględnej znacznej liczby uczniów (107 uczniów), nie spełniła kryterium odsetka młodzieży kształcącej się w Poznaniu w grupie wiekowej 16–19 lat (18%, a więc o 7 punktów procentowych mniej od wymaganego), zaliczona została zatem do gmin o słabszych powiązaniach w zakresie dojazdów do szkół w Poznaniu.

Do strefy o słabszym oddziaływaniu szkolnictwa ponadgimnazjalnego zaliczono cztery gminy: Czempin, Oborniki, Szamotuły i Opalenica. Należy

Rysunek 3. Strefy oddziaływań szkolnictwa ponadgimnazjalnego Poznania

Źródło: Na podstawie badań ankietowych

zauważyć, że wszystkie są zlokalizowane przy liniach kolejowych o znaczeniu krajowym lub międzynarodowym. Przez gminę Czempin przebiega linia kolejowa nr 271 Poznań Główny – Wrocław Główny, która jest jedną z najintensywniej eksploatowanych linii kolejowych w kraju. Przez gminę Oborniki przebiega linia kolejowa nr 354 łącząca Piłę ze stacją Poznań Główny, a przez gminę Szamotuły biegnie linia kolejowa nr 351 relacji Poznań – Szczecin, przez Krzyż Wielkopolski. Przez gminę Opalenica przebiega linia kolejowa nr 3 (magistrala E20) Warszawa Zachodnia – Kurowice. Przez gminę Duszniki i Kaźmierz nie przebiega aktualnie żadna czynna linia kolejowa, ale bliskie położenie względem gminy Szamotuły i linii kolejowej nr 351 może wskazywać na to, że i dojazdy uczniów do Poznania z tych gmin realizowane są również dzięki temu połączeniu kolejowemu. Jak wynika z analizy czasu podróży wg rozkładu PKP (pociągi osobowe), droga z Czempina do Poznania (stacja Poznań Główny) zajmuje ok. 45 minut, z Obornik – ok. 40 minut, z Opalenicy i Szamotuł – ok. 35 minut. Wydaje się, że odległość do 50 km jest maksymalną odległością, którą jest w stanie pokonać uczeń przy codziennych dojazdach do szkoły ponadgimnazjalnej.

Strefa silnych powiązań szkolnictwa ponadgimnazjalnego Poznania obejmuje wszystkie gminy powiatu poznańskiego oraz dwie gminy bezpośrednio sąsiadujące z powiatem poznańskim – Duszniki i Kaźmierz. Strefa słabszych oddziaływań obejmuje cztery gminy: Oborniki, Szamotuły, Opalenice i Czempin. Możliwość codziennego dojazdu do szkół ponadgimnazjalnych w Poznaniu z tych gmin związana jest z ich przestrzenną i czasową dostępnością. Gminy o słabszych powiązaniach mają z Poznaniem dogodne połączenia kolejowe, co zapewnia, mimo większego oddalenia, znaczną mobilność młodzieży w zakresie dojazdów do szkół. Jak wykazano zatem, dojazdy do szkół ponadgimnazjalnych Poznania mają charakter powiatowy regionalny (domykają się w całości w województwie wielkopolskim), ale zdecydowana ich większość odnosi się do gmin powiatu poznańskiego, będącego naturalnym obszarem intensywnych dojazdów do szkół tego typu.

5. Podsumowanie

Miasto Poznań jest ważnym ośrodkiem szkolnictwa ponadgimnazjalnego w regionie, ponieważ jest miejscem edukacji nie tylko dla młodzieży poznańskiej, ale również dla młodzieży dojeżdżającej do Poznania z okolicznych gmin i miejscowości.

W powszechnej opinii ukończenie szkoły ponadgimnazjalnej w dużym mieście akademickim, takim jak Poznań, zwiększa szanse na uzyskanie wysokich wyników na egzaminach maturalnych, a tym samym na dostanie się na wybrany przez absolwenta kierunek studiów. Wybór szkoły ponadgimnazjalnej jest niewątpliwie podyktowany również możliwością ewentualnego zatrudnienia na lokalnym rynku pracy, co odnosi się również do uczniów, którzy po szkole ponadgimnazjalnej nie zamierzają kontynuować edukacji na wyższych uczelniach.

Poznańskie szkoły ponadgimnazjalne od lat znajdują się w ścisłej czołówce szkół w kraju w różnych ogólnopolskich rankingach. Renoma i prestiż szkół w Poznaniu mogą oddziaływać jako dodatkowy czynnik przyciągający młodzież z odległych miejscowości. Większość uczniów szkół ponadgimnazjalnych Poznania, również tych zamiejscowych, kontynuuje swoją ścieżkę edukacyjną na wyższych uczelniach w Poznaniu, aby potem pozostać na stałe i pracować w tym mieście. Jak wynika z przeprowadzonych przez autorkę badań (materiał niepublikowany), istnieje istotna zależność statystyczna ($p < 0,05$) między odsetkiem uczniów zamiejscowych w szkołach ponadgimnazjalnych a wynikami nauczania (średnią liczbą punktów z egzaminu maturalnego). Przy większym udziale uczniów zamiejscowych uczniowie danej szkoły średnio uzyskują lepsze wyniki z egzaminu maturalnego. Wpływ na to mogą mieć czynniki związane z wyborem szkoły. Potwierdzałoby to fakt, że uczniowie osiągający najlepsze wyniki w nauce są w stanie dojeżdżać do szkół poznańskich spoza Poznania.

Znaczące ośrodki miejskie silnie przyciągają młodzież do placówek edukacyjnych ze względu na dużą liczbę szkół, a przede wszystkim na ich szeroką i często ściśle wyspecjalizowaną ofertę kształcenia. Badanie wpływów uczniów z miejsca zamieszkania do placówki szkolnej, oprócz badania dojazdów do pracy czy usług różnego typu, jest istotnym kryterium delimitacji obszarów miejskich (np. metropolitalnych, regionalnych i subregionalnych). Ze względu na brak dostępnych danych i czasochłonność ich zbierania w szkołach, badania tego typu są zbyt rzadko wykorzystywane w procedurach delimitacyjnych.

Badania terytorialnego pochodzenia uczniów szkół ponadgimnazjalnych są cennym źródłem informacji na temat przestrzennego oddziaływania placówek ponadgimnazjalnych i powinny być jednym z elementów polityki oświatowej samorządów powiatowych, które są organem prowadzącym dla szkół tego typu. Dane dotyczące dojazdów uczniów do szkół ponadgimnazjalnych mogą być użyteczne na przykład w podejmowaniu decyzji dotyczącej zmian sieci szkolnej. W obszarach aglomeracji miejskich, takich

jak aglomeracja poznańska, konieczna jest integracja działań pomiędzy organami prowadzącymi szkolnictwo ponadgimnazjalne w celu zwiększenia efektywności działania tego sektora.

Bibliografia

- Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze województwa śląskiego*, 2012, Regionalne Centrum Analiz Strategicznych, Wydział Planowania Strategicznego i Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego, Katowice.
- Bajerski, A., 2011, *Organizacja przestrzenna i funkcjonowanie usług edukacyjnych w aglomeracji poznańskiej*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Bul, R., 2013, *Migracje wahadłowe mieszkańców aglomeracji poznańskiej w okresie intensywnej suburbanizacji*, rozprawa doktorska, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Christaller, W., 1933, *Die Zentralen Orte in Süddeutschland. Eine ökonomisch-geographische Untersuchung über die Gesetzmässigkeit der Vorbereitung und Entwicklung der Siedlungen mit städtischen Funktionen*, Gustav Fischer, Jena.
- Delimitacja Poznańskiego Obszaru Metropolitalnego*, 2006, Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego w Poznaniu, Poznań.
- Delimitacja Poznańskiego Obszaru Metropolitalnego*, 2014, Centrum Badań Metropolitalnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań.
- Guzik, R., 2003, *Interpretacja przestrzennej dostępności szkół ponadpodstawowych w oparciu o metodę ilorazu potencjałów*, w: Rogacki, H. (red.), *Problemy interpretacji wyników metod badawczych stosowanych w geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarce przestrzennej*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030), 2012, Monitor Polski, poz. 252a.
- Kozłak, A., 2012, *Nowoczesny system transportowy jako czynnik rozwoju regionalnego w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich, 2013, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Maik, W., 1992, *Podstawy geografii miast*, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Określenie specyfiki oraz przygotowanie propozycji delimitacji miejskich obszarów Funkcjonalnych Włocławka, Grudziądz i Inowrocławia, 2013, opracowanie dla Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, CBM UAM, Poznań.

- Plaza, M., 2012, *Powiązania w zakresie dojazdów do szkół*, w: Guzik, R. (red.), *Czynniki i ograniczenia rozwoju miast województwa pomorskiego w świetle relacji przestrzennych i dostępności komunikacyjnej*, UMWP, Gdańsk.
- Śleszyński, P., Czapiewski, K.Ł., Kozak, M., 2011, *Znaczenie ośrodków miejskich oraz ich hierarchicznych powiązań dla regionalnego i lokalnego rozwoju ekonomicznego i społecznego Polski Wschodniej*, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Dz.U. nr 80, poz. 717.
- Walaszek, M., 2012, *Szkolnictwo ponadgimnazjalne*, w: Kaczmarek, T. (red.), *Studium uwarunkowań rozwoju przestrzennego aglomeracji poznańskiej*, CBM UAM, Poznań.
- Zasady i kryteria wyznaczania obszarów funkcjonalnych w województwie wielkopolskim, 2013, Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego w Poznaniu, Poznań.